

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ,

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ.

Τέλος ἀπὸ Σελ. 39.

Κατὰ τίνα τρόπον συνέστη ἡ ὀνομασθεῖσα Μονὰς; Πῶς ἐγίναν οἱ Ἰουστινιᾶνοι κυριάρχει τῆς Χίου; Πολίτευμα τῶν Ἰουστινιανῶν, καὶ βάρβαρος τρόπος τοῦ τιμωρεῖν. Συνωμοσία τῶν Χίων κατὰ τῶν Ἰουστινιανῶν, οἵτινες ἀναγορεύονται παρὰ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου κυριάρχει τῆς Χίου. Νέαι ταραχαὶ εἰς τὴν Χίον. Οἱ Ἰουστινιᾶνοι λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Μωάμεθ πολλὰ προνόμια. Πολιορκουσιν οἱ Βενετοὶ τὴν Χίον. Ἐμπόριον τῆς Χίου. Οἱ Ἰουστινιᾶνοι ὑποτάσσονται εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ ναύαρχος Χαμζὰς εἰς τὴν Χίον. Ὁργὴ καὶ ἐξίλωσις τοῦ Μωάμεθ Β'. Ἡ Χίος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Πιὰλ Πασσᾶ. Προσβολὴ τῶν Φλωρεντίνων κατὰ τῆς Χίου. Προνόμια τὰ ὅποια λαμβάνουσιν οἱ Χιοὶ παρὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Βενετοὶ ἐκστρατεύουσι κατὰ τῆς Χίου. Διώκονται ἐκ τῆς νήσου παρὰ τῶν Τούρκων, νικηθέντες κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ Μεζομόρτου.

Εἰς τὸν προηγούμενον ἀριθμὸν ἐν συντομίᾳ τὰ τῆς Χίου διηγηθέντες μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν μετέβη ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς δημοκράτας Γενουησίους (1346), σκοπὸν ἔχοντες εἰς τὸν παρόντα νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορίας μέχρι τέλους τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπειδὴ ὁ τὴν Χίον κυριεύσας στόλος δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ δημόσιον τῆς Γενούης, ἀλλ' εἰς βαθυπλούτους τινὰς ἰδιώτας, οὗτοι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βιγνόζου παρεκάλεσαν τὴν δημοκρατίαν νὰ τοὺς πληρώσῃ τὰ δαπανηθέντα· ἀλλ' αὕτη, μὴ εὐποροῦσα τότε, ἀνέβαλε τὴν πληρωμὴν, συγχωρήσασα εἰς τοὺς εἰρημένους ἰδιώτας ν' ἀπολαμβάνωσιν ἐν τῷ μεταξύ τὰ εἰσοδήματα τῆς νήσου Χίου, καὶ συμφωνήσασα, ἐὰν δὲν πληρώσῃ ἐντὸς τοῦ ὑποσχεθέντος καιροῦ, νὰ χαίρωνται οἱ δανεισταὶ τὴν ἐπικαρπίαν τοῦ τόπου, κυβερνῶντες μὲν αὐτοὶ, γνωρίζοντες δὲ παμβασιλείᾳ τὴν Γένουαν. Οἱ δανεισταὶ οὗτοι, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν Μονὰς, ὡς ἐν καὶ μόνον συγκροτοῦντες σῶμα, καὶ Μονεῖς καὶ Μαονεῖς, συνεφώνησαν ἀκολούθως νὰ συστήσωσι μίαν μόνον οἰκίαν, καὶ νὰ καλέσωσιν αὐτὴν Ξενοδοχεῖον τῶν Ἰουστινιανῶν. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο πολλὰ οἰκογένειαι ἐρχόμεναι κατεγράφοντο. Τέλος δὲ, παρῆλθε καὶ ἡ προδεσμία, καθ' ἣν ἡ δημοκρατία εἶχε συμφωνήσει νὰ πληρώσῃ τὰ καταβληθέντα χρήματα εἰς τοὺς Μαονεῖς· καὶ ἐπειδὴ ἐπασχεν ἔλλειψιν τὸ Ξησαυροφυλάκιον, τοὺς παρεχώρησε κατὰ τὴν συνθήκην ὅλην τὴν νήσον. Οἱ Ἰουστινιᾶνοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατάρθρωσαν εἴτε διὰ χρημάτων, εἴτε διὰ διαδοχῆς, εἴτε δι' ἄλλων νομίμων τίτλων, νὰ λάβωσι μόνον εἰς χεῖρας τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου. Τοῦτου δὲ γενομένου, ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἰουστινιᾶνοι, οἱ τὴν Γένουαν κατοικοῦντες, ἑκατὸν περίπου τὸν ἀριθμὸν, μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Χίον, ὅπου, πλουσιώτατοι ὄντες, ἔκτισαν οἴκους πολυτελεῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, καὶ ἐπλούτισαν τὴν χώραν δι' ἐργοστασίων καὶ πολλῶν ἄλλων κοινωφελῶν κατασκευμάτων.

Ὁ τρόπος ὅμως, καθ' ὃν ἐδιοίκουν, ἦτον ἀρκετὰ δε-

4* ἔ.

σποτικός. Τὴν νήσον διήρσαν εἰς δώδεκα νομοὺς, ἰσαριθμούς ἄρχοντας διορίζοντες, οἵτινες ὠνομάζοντο Λογαριασταὶ, ὡς ἐπιμελούμενοι τῆς συλλογῆς τῶν εἰσοδημάτων. Τῆς δωδεκάδος ταύτης προέδρευεν ἵπατος, στελλόμενος ἐκ Γενούης. Οἱ Λογαριασταὶ εἶχον τοποτηρητὰς ὀνομαζομένους Δεσπότας, καὶ εἰς τινα μέρη Πρωτογέροντας· οἱ δὲ ὑπῆκοι τοῖς τῶν Λογαριαστῶν ὠνομάζοντο Πάροικοι*. Ὁ τόπος τῆς δικαιοσύνης ἦτο πρὸ τοῦ φρουρίου παρὰ τὸν λιμένα, καὶ ἐλέγτο Δικαστότατο. Εἰς δὲ τὴν ἐξοχὴν ἐφυλακίζοντο οἱ πταῖσται εἰς τὰ λεγόμενα Σκλαβιά, ὅθεν ἴσως ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ τὸ χωρίον. Οἱ νόμοι τῶν ἦσαν αὐστηρότατοι, μάλιστα δὲ ἐκράτουν ὑπὸ ζυγὸν τοὺς ἀθλίους παροίκους, πολλάκις αὐτοὺς ἀγγαρεύοντες. Κάνεις δὲν εἶχε τὴν ἀδειαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Χίου χωρὶς τῆς ῥητῆς προσταγῆς τῶν Ἰουστινιανῶν. Κάνεις δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ πρᾶγμα ἐδώδιμον ὑπὲρ τὴν διωρισμένην τιμὴν, καὶ οἱ αἱ εἰς ἐκεῖνον ὅστις παρίβαινε τὴν προσταγὴν. Αἱ τιμωρίαι, τὰς ὁποίας ἐξετέλουν κατὰ τὴν λεγομένην στήλην τῆς δικαιοσύνης, ἦσαν βαρβαρικώταται καὶ σχεδὸν ἀπίστευτοι. Ποτὲ μὲν ἐνέπηγον εἰς τὸ μέτωπον τῶν παιστῶν πεπυρακτωμένον σίδηρον, ποτὲ δὲ ἀπέκοπτον τὴν ῥῖνα καὶ τὰ γένεια, ποτὲ δὲ (καὶ τοῦτο ἦτον ἡ συνηθεστέρα ποινή) τοὺς ἐράβδιζον ἀπηνῶς διὰ τοῦ βουνέβρου (πίτσου). Ἄν δὲ ὁ τοιοῦτοτρόπως ῥαβδιζόμενος ἐλησμονεῖ ἐκ τοῦ πόνου νὰ μετρῇ μεγαλοφῶνως ὅσας πληγὰς ἐλάμβανεν, ἡ μετρῶν ἐσφαλλῇ, τότε ἐπανεδέρετο, ἕως οὗ νὰ τὰς μετρήσῃ ἀσφάλτως, καὶ ἔπειτα δι' ἐκάστην πληγὴν ἐπλήρωνεν ἐν κουκίον, ἦτοι ἐξ δηνάρια τοῦ τότε νομίσματος τῶν Χίων!

Τοιοῦτος δεσποτισμὸς ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιφέρει δυσαρέστους συνεπείας. Οἱ τολμηρότεροι καὶ μᾶλλον δυσαρεστημένοι, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ὀδηγούμενοι, συνώμοσαν νὰ φονεύσωσιν ὅλους τοὺς Ἰουστινιανούς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἀλλὰ προδοθέντες ἐν τῷ μεταξύ, συνελήφθησαν, καὶ οἱ μὲν ἐνοχοὶ ἐκρεμάσθησαν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου, οἱ δὲ προδοταὶ ἀντημειφθησαν, λαβόντες μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν συνωμοτῶν, καὶ ἐξαίρεθέντες ἀπὸ τὰς ἀγγαρείας. Ἐξωρίσθη δὲ καὶ ὁ πρωταίτιος μητροπολίτης, ἀντὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲ τότε οὐδὲ μετέπειτα ἐδέχθησαν ἄλλον εἰς τὴν νήσον, ὑπάλληλόν τινα μόνον ἔχοντες, δίκαιον ὀνομαζόμενον, τὸν ὁποῖον ἐψήφισαν μὲν αὐτοὶ, ἐπεκύρυνε δὲ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριάρχης.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν, ἀντὶ νὰ ἐξαλείψῃ, ἐστερέωσεν ἐτι μᾶλλον τὸ κράτος τῶν Ἰουστινιανῶν. Ἐπίτευχον δὲ μετὰ ταῦτα νὰ λάβωσι καὶ χρυσόβουλλον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Καλογιάνου (Ἰ. Παλαιολόγου), δι' οὗ ἐχαρίζετο ἡ νήσος εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς διαδόχους τῶν, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ πληρώσωσι πάραυτα 350,000

*Καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη ὅλοι οἱ οἰκογενειάρχαι εἰς τὰ χωρία τῆς Χίου ὠνομάζονται πάροιχοι.

ὑπέρπυρα· ἔλαβον δὲ καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ κόπτειν χρυσᾶ νομίσματα (1363).

Μετὰ τριάκοντα περίπου χρόνων παρέλευσιν (1391) δύο νέα περιστατικά ἐτάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῆς νήσου. Κατανικήσας τοὺς Γραικοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ ἀσπεροπητής (Ἰλδιρίμ) Παϊαζήτης, ἔστειλεν ἐξήκοντα πλοῖα εἰς τὴν Χίον, τὰ ὁποῖα κατέκαυσαν αὐτῆς τὰς κώμας, αἵτινες μόλις ἤρχιζον νὰ ἀνορθῶνται ἐκ τῆς κατασκαφῆς τοῦ 1307. Ὀλίγον ὕστερον (1408) οἱ Γάλλοι κυριεύσαντες τὴν Γένουαν, ἔστειλαν τάγμα στρατιωτῶν πρὸς φύλαξιν τῆς Χίου. Ἀλλ' οἱ Ἰουστινιᾶνοι καὶ οἱ Βοργέζοι ἐπανέστησαν, καὶ κυριεύσαντες τὸ φρούριον, καὶ ἀρπάσαντες τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐκυβερνῶντο πάλιν ἀφ' αὐτῶν. Μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ τῆς Γενούης ἀντιβασιλεὺς Βουσιγκώλτος, ἔστειλεν ἐξ πλοῖα ὑπὸ τὸν Κορράδον Δωρίαν, ὅστις, φθάσας τὴν 18ην Ἰουνίου 1409, καθυπέταξε πάλιν τὴν νῆσον. Μετ' ὀλίγον ὁμοως, ἀφοῦ οἱ Γενουήνσιοι ἐπαναστάντες ἐδίωξαν τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς πατρίδος των, οἱ Ἰουστινιᾶνοι ἐκυβέρων τὴν Χίον ὡς καὶ πρότερον.

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον διατρίβοντος ἐν Σμύρνῃ Μωάμεθ τοῦ πρώτου, ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰουστινιᾶνοι πρέσβεις, νὰ τὸν παρακαλέσωσιν ὥστε νὰ τοὺς ἀφήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν καταδρομὴν τῶν εἰς τὴν Χίον ἐμπορευομένων πλοίων. Ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἦτον ἐπίσημος διὰ τὸ γλυκὺ τοῦ ἡθους του, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἅπαντας ἐν γένει φιλανθρωπίαν, ἠρέεσθη νὰ ζητήσῃ μόνον παρ' αὐτῶν ἐτήσιον φόρον τετρακισχιλίων δουκάτων, καὶ τοὺς παρεχώρησε τὴν νῆσον, συγχωρήσας προσέτι νὰ ἐμπορεύωνται ἔλευθέρως εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ κράτος, ὁμόσας νὰ βοηθῇ τοὺς Μαονεῖς ἐναντίον παντὸς ἐπιβούλου, καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ κρατῶσιν αἱ αὐταὶ συνθήκαι μέχρι τῶν διαδόχων του (1414).

Μετὰ ἑπτὰ ἔτη (τὸ 1431) ἐπεμφαν οἱ Βενετοὶ κατὰ τῆς Χίου εἰκοσιοκτὼ πλοῖα, στρατηγὸν μὲν ἔχοντα τὸν ἀνδρεῖαν Σκαραμούκιαν Παβέζην, ἀρχιναύαρχον δὲ τὸν Ἀνδρέαν Μακενῆγαν. Ὁ στόλος οὗτος, αἰφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως φανείς ἐμπροσθεν τῆς Χίου, κατέπληξε τοὺς Μαονεῖς· μ' ὅλον τοῦτο, διώρισαν στρατηγὸν τὸν Ῥαφαῆλαν Μοντάλδον, ὅστις πάραυτα ἔβαλε φρουράς εἰς τοὺς πύργους, καὶ ὠχύρωσε τὸ τεῖχος καὶ διὰ στρατιωτῶν καὶ δι' ὀπλων. Ἀφοῦ δὲ οἱ Βενετοὶ καὶ τὸ τεῖχος πολλαχοῦ ἐκρήμνισαν, καὶ τοὺς φυλάσσοντας τὸν λιμένα δύο πύργους ἐκυρίευσαν, ἐπέβαλον ἡδὴ καὶ κλίμακας, δι' ὧν νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὸ φρούριον. Ἀλλ' ὁ γενναῖος Μοντάλδος, τὸ μέγεθος βλέπων τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἐπρόσταξεν ἀνοίξαντες τὰς πύλας νὰ ἐφορμήσωσιν ὀπισθεν κατὰ τῶν Βενετῶν, νὰ κόψωσι τὰς κλίμακας, καὶ οὕτω νὰ κάμωσι ματαίαν τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἀπόπειραν. Ἐτελέσθη δὲ ἡ προσταγή, καὶ ἀπέβη κατ' εὐχὴν τῶν πολιορκουμένων, ἀλλὰ δὲν ἀπῆλπισε καὶ τὸν Σκαραμούκιαν, ὅστις ἐπρόσταξε νὰ σκάψωσιν ὑπονόμους διὰ νὰ στενοχωρήσωσιν ἐτι περισσό-

τερον τοὺς ἐχθρούς· ἀλλ' ἐνῷ ἐπεστάτει αὐτὸς εἰς τὰ ἔργα, πληγωθεὶς θανατηφόρως ἀπέθανεν. Οἱ Βενετοὶ, ἀντὶ νὰ χάσωσι τὸ θάρρος, ἐξηκολοῦθουν ἐτι προθυμότερον τὴν πολιορκίαν, καὶ ἤθελον τέλος ἐπιτύχειν τοῦ σκοποῦ, ἐὰν μεγαλόφρων τις νεανίας, Δαμιανὸς Γρύλλος ὀνομαζόμενος, μαθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἐν Χίῳ γινόμενα, δὲν ὤπλιζε μερικὰ πλοιάρια καὶ ἐβδομηκόντα περίπου νέους, καὶ δὲν ἐφθανε πρὸς βοήθειαν τῆς Χίου, διαβάς διὰ μέσου τῶν Βενετικῶν πλοίων. Καθεὶς δύναται νὰ συμπεράνῃ πόσον ἐχάρησαν οἱ πολιορκούμενοι, οἵτινες, γενόμενοι τολμηρότεροι, ἔκαμνον καθημέραν ἐξόδους κατὰ τῶν Βενετῶν, ἕως οὗ τέλος τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀποπλεύσωσι τὴν 14ην Ἰανουαρίου εἰς τὴν Ῥόδον, ἀφήσαντες δύο μεγάλα πλοῖα καὶ πληθὺς πληγωμένων.

Ἀφοῦ μετ' ὀλίγον ἡσύχασαν πάλιν τὰ πράγματα, οἱ Ἰουστινιᾶνοι ἀνέκτισαν τὰ τεῖχη μὲ ἀδρότατην δαπάνην, περιεκύκλωσαν τὸν λιμένα διὰ τοίχων (1440), ἀνήγειραν σκοπιὰς πολλαχοῦ τῆς παραλίας, ἔκτισαν τείχη ὄχι εὐκαταφρόνητα ἐφ' ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων λόφων εἰς τινὰ χωρία, καὶ πύργους εἰς ἄλλα, διὰ νὰ ὑπερασπίζωνται οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰς τῶν πειρατῶν καταδρομὰς. Ὡκοδόμησαν παλάτια μεγαλοπρεπῆ ἐκ μαρμάρου, ναοὺς πολυτελεστάτους, μοναστήρια, σχολεῖα, ναυπηγεῖον, ἐργοστάσιον χάρτου, ὑδραγωγεῖα περίφημα, νοσοκομεῖα, καὶ οἰκίδια διὰ τοὺς λεπροὺς παρὰ τὴν ἀγίαν Ὑπακοήν, καὶ ἀπέκτησαν στόλον ἰδίων τριάκοντα πλοίων. Τοιαῦται δαπάναι ἀπαιτοῦσιν ἀνθρώπους πλουσίους καὶ πολλὰ ἔχοντας εἰσοδήματα. Ὅτι δὲ οἱ Ἰουστινιᾶνοι ἦσαν χάριν τοῦ μεγάλου ἐμπορίου τῆς νήσου πλουσιώτατοι, καὶ ὄχι εὐκαταφρόνητα τὰ εἰσοδήματα τῆς νήσου, μνημονεύει μὲν θρυμάζων ὁ Χαλκοκονδύλης, ἐξηγεῖται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν συρροῆς τῶν ἐμπορίων. Καὶ τῶντι εὐρίσκοντες οἱ ἔμποροι εἰς τὴν Χίον ὑπὲρ τὰς 100,000 κατοίκων, ἀσφάλειαν καὶ θέσιν ἀρμοδίαν διὰ νὰ μεταβιβάζωσι τὰς πραγματείας των εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἔτρεχον σωρηδὸν πανταχόθεν ἀκόμη καὶ πρὸ τῶν Ἰουστινιᾶνων· ἡ δὲ πληθὺς τῶν πραγματειῶν ἦτο τόση, ὥστε εἶχε καταντήσῃν ἡ Χίος ὁ μόνος σχεδὸν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τόπος τῆς ἐμπορίας.

Τὸ 1453, (29 Μαΐου), ἐπεσεν ἡ Κωνσταντινοῦπολις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ περικλεοῦς κατακτητοῦ Μωάμεθ Β'. Εἰς τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας πέντε πλοῖα, φορτωμένα ζωοτροφίας καὶ στρατιώτας, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Χίου, καὶ διαπλεύσαντα ἐν θριάμβῳ τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν Προποντίδα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐφθασαν σῶα καὶ ἀβλαβῆ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν, βλέποντες κινδυνεύουσαν τὴν αὐτονομίαν των οἱ Μαονεῖς, ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν Μωάμεθ, καὶ συμφωνήσαντες νὰ πληρῶνωσιν ἐτήσιον φόρον 6000 δουκάτων, ἀπῆλυσαν τὰ πρότερά των πρηνόμια. Χάριν τῶν Ἰουστινιᾶνων ἔμειναν ἀβλαβεῖς καὶ τινες πλησιόχωροι νῆσοι

οιον ἢ Σάμος, τὰ Ψαρά, ἢ Ἰκαρία, κτλ. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλεηλατοῦντο κατ' ἡμέραν ὑπὸ τῶν πειρατῶν, παρήτησαν αὐτὰς οἱ κάτοικοι, καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Χίον.

Μετ' οὐ πολὺ, πλέων ὁ ναύαρχος Χαμζᾶς κατὰ τῆς Ῥόδου μὲ στόλον ὄχι εὐκαταφρόνητον, ἤραξεν εἰς τὴν Χίον· ἀνέγνωσε δὲ εἰς τὴν ἐπιτόπιον διοίκησιν αὐτοκρατορικὸν θέσπισμα, προστάζον νὰ πληρώσωσιν οἱ Ἰουστινιᾶνοι 40,000 δουκάτα εἰς ἔμπορόν τινα τοῦ Γαλατᾶ, Φραγκίσκον Δραπέριον ὀνομαζόμενον, ὡς χρεωστούμενα δι' ἀγορασθεῖσαν στυπτηρίαν. Ἄλλ' οὗτοι καὶ ταῦτα ἠρνήθησαν, καὶ οὔτε δῶρα κἄν, οὔτε τιμὰς ἀπέδωκαν εἰς τὸν ναύαρχον· ὅθεν ὀργισθεὶς ὁ Χαμζᾶς κατηρμήωσε τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀμπελωνᾶς τῶν ἐπειτα δὲ, δύο τῶν ἐγκρίτων παγιθεύσας, καὶ ρίψας αὐτοὺς εἰς τὰ δεσμὰ, ἀπέπλευσε διὰ τὴν Ῥόδον. Ἐπιστρέφων ἐκεῖθεν ἤραξε πάλιν εἰς τὴν Χίον, καὶ κατέπεισε τοὺς Ἰουστινιᾶνους νὰ πέμψωσι πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον, διὰ νὰ ἐξισάσουν τὰς διαφορὰς τῶν. Ἄλλ' αἰφνης ἀτύχημά τι κατετάραξε τὴν νῆσον. Μεθυσμένοι τινὲς Τοῦρκοι, παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ναυάρχου, ἐκβῆκαν εἰς τὴν ἡρὰν κολυμβῶντες. Εἰς δ' ἐξ αὐτῶν, ἀναβὰς ἐπ' ἐκκλησίας, ἐρρίπτε κατὰ γῆς τὰ κεραμίδια. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Γρῆκοι παροξυνθέντες ὤρμησαν κατὰ τῶν Τοῦρκων μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, καὶ οὕτω ἐνῶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ τοὺς κατεδίωκον ἀναβαίνοντες αὐτὸ τὸ πλοῖον, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐξήτουν νὰ σωθῶσι, τὸ πλοῖον ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν ἀναβάντων ἀνατραπὲν συνέθραπεν ὅλους εἰς τὰ κύματα. Οἱ ἄρχοντες τῆς νήσου ἐξiléωσαν τὸν Χαμζᾶν ἀνταποδόντες διπλῶς τὴν τιμὴν τοῦ καταποντισθέντος πλοίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀπολεσθέντων πραγμάτων· ἀλλὰ μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν βυθισμὸν τοῦ πλοίου, ἐκήρυξε πόλεμον ἄσπονδον εἰς τοὺς Χίους, (1455, 14 Αὐγούστου), καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἤθελε καθυποτάξειν τὴν νῆσον, ἂν δὲν ἐπρόφθανον οἱ Ἰουστινιᾶνοι νὰ ἐφελκύσωσι τὴν εὐνοίαν του, τριάνκοντα χιλιάδας δουκάτων μετρήσαντες διὰ τὴν βυθισθεῖσαν τριήρη, καὶ ὑποσχεθέντες φόρον ἐτήσιον δεκακισχιλίων φλωρίων.

Οὕτω λοιπὸν οἱ Χῖοι ἔζων αὐτόνομοι καὶ ἀνενόχλητοι ἐν τῇ μέσῃ τῶν καθημέραν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κραταιουμένων Ὁθωμανῶν. Τέλος ὅμως, διεκόψε τὴν ἡσυχίαν τῶν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Πιᾶλ Πασσᾶ, ὅστις τὴν 17ην Ἀπριλίου, 1566, εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, ἀπέβη μετὰ πολυαρίθμων στρατιωτῶν, καὶ εἰς τὸ παλάτιον ἀμέσως προχωρήσας, συνήγαγε τοὺς Μαονεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησε διεξοδικὸν λόγον. Εἰς τοῦτον ἀνείδιζεν αὐτοὺς, ὅτι συνεννοοῦντο μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν Μελιταίων, ὅτι ἐδίδον ἄσυλον εἰς τοὺς φεύγοντας ἐκ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, καὶ εἰς τοὺς πειρατὰς· ὅτι ἀνῆγγελλον τοὺς σκοποὺς τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας, ἐξιχνιάζοντες αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῶν καὶ τέλος, ὅτι δὲν ἐπλήρωσαν τὸν φόρον εἰς τὸν ἀνήκοντα καιρὸν. Οἱ ταλαίπωροι Μαονεῖς ἀπελογή-

θησαν ὡς ἠδύναντο, καὶ παντοιοτρόπως ἐσπούδασαν ν' ἀποτρέψωσι τὴν ἐπικειμένην συμφορὰν· ἀλλ' εἰς μάτην· ἢ ἐπὶ τοῦ Πύργου κυμαινομένη σημαία τῶν Ἰουστινιᾶνων κατεβλήθη, καὶ μετ' αὐτῆς ἢ τῶν Γενουηνσίων κυριαρχία. Ἀφοῦ δ' ἐπομένως συνήγαγεν ὁ Πασσᾶς ἄπειρα πλοῦτη ἀπὸ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἐξέπλευσεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἀφήσας πεντακοσίους στρατιώτας καὶ δέκα πλοῖα, διὰ νὰ φυλάττωσι τὴν νῆσον κατὰ τῶν πειρατικῶν προσβολῶν. Πράγμα ὅμως ἀκατανόητον, ἀφῆκε τὸ φρούριον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουστινιᾶνων.

Καὶ αὕτη ὅμως καὶ πᾶσα ἄλλη σκιά τῆς αὐτονόμου κυριαρχίας ἀπωλέσθη, μετὰ τὴν ἀνόητον ἀπόπειραν τῶν Φλωρεντίνων. Οὗτοι, ὡς πειραταὶ μᾶλλον παρ' ὡς ὑπέρμαχοι τῆς πίστεως τὸ Αἰγαῖον διαπλέοντες, ἀπεβίβασαν καὶ εἰς Χίον τετρακοσίους ἄνδρας (1599)· οὔτινες κατὰ πρῶτον μὲν, ἀπροσδοκῆτως ἐφορμήσαντες ἐν καιρῷ νυκτός, ἐπέτυχον· ἐπὶ τέλους ὅμως κατεσφάγησαν ἅπαντες. Ἐπαθον δὲ πολλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ, νομισθέντες ὁμόφρονες καὶ συνένοχοι τῶν Φλωρεντίνων· ὁ Τσικάλ Πασσᾶς φθάσας ἐμπροσθεν τῆς Χίου μὲ πολυαρίθμον στόλον, ἐφόνευσε καὶ ἐκρέμασε παμπόλλους, ἠνάγκασε δὲ καὶ τοὺς πλείστους τῶν Καθολικῶν Χίων νὰ ἀναχωρήσωσι πωλήσαντες τὰς οἰκίας τῶν εἰς ἐλαχίστην τιμὴν, κηρύξας ὅτι ἐδειξεν ἐπίτηδες τοιαύτην αὐστηρότητα διὰ νὰ ἐναντιώνωνται ἄλλοτε αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ διὰ νὰ μάθωσιν οἱ Φράγκοι ὅτι, ὡς αἰεὶ ἐφορμήσωσι κατὰ τῶν Σουλτανικῶν χωρῶν, θέλουν προξενεῖν περισσοτέραν βλάβην εἰς τοὺς Χριστιανοὺς παρ' εἰς τοὺς Τοῦρκους. Παρέλαβε δὲ καὶ ὠχύρωσε τὸ φρούριον, ἀφήσας φρουρὰν 4000 στρατιωτῶν.

Ἀλλὰ μολονότι, καθὼς χώρα δορίκτητος, ἐπαθεν ἡ Χίος πολλὰ δεινὰ, ἀπῆλαυσε μ' ὅλον τοῦτο παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἀμύπολλα προνόμια, ἐξ ὧν τὰ οὐσιωδέστερα ἦσαν, νὰ κυβερνᾷται ἡ νῆσος ὑπὸ πέντε Δεπουτάτων, τριῶν Γραικῶν καὶ δύο Λατίνων, καὶ νὰ ἐκτελεῖται ἡ κρίσις τῶν διὰ πᾶσαν Χριστιανικὴν ὑπόθεσιν, ἀνέκκλητος εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια· νὰ μὴν ὑπόκεινται εἰς φόρον αἱ οἰκίαι, νὰ πληρώνωσιν οἱ κάτοικοι κεφαλαιῶνα μόνον, καὶ 5000 γρόσια διὰ τὰ δένδρα (Ταχρήλι)· νὰ μὴ πληρώνωσι τελώνιον δι' ὅσα ἐλάμβανον ἐκ τοῦ Τσεσμέ, ἀφοῦ ἀπεδείκνυνον ὅτι ἐπληρώθη τὸ ἐκεῖ τελωνεῖον· καὶ νὰ ᾖται τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἐλευθέρον ἀπὸ τελωνιακοῦς δασμοὺς κατ' ὅλον τὸν Εὐζεῖνον Πόντον. Τοιαῦτα προνόμια ἔχοντες οἱ Χῖοι, ἤρχισαν νὰ πολιτίζωνται, νὰ πλουτῶσι, καὶ νὰ μὴ μετέχωσι τῆς παχυλῆς βαρβαρότητος, ἥτις ἐκάλυπτε τότε τὸ λοιπὸν μέρος τῶν Γραικῶν. Ὅχι ὀλίγον ὅμως συνέβαλεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ τόσους χρόνους συγκατοίκησις αὐτῶν μετὰ τῶν μᾶλλον ἐξευγενισμένων Γενουηνσίων. Ἄλλ' ὅτι ἀνῶρθε μεν τοὺς Γραικοὺς τῆς Χίου, ἠφάνισε δὲ τοὺς Λατίνους, ὑπῆρξεν ἡ εὐεργία τῶν πρώτων, καὶ τῶν δευτέρων ἡ νωδρότης. Οἱ Γραικοὶ εἰργάζοντο ἀδιακόπως,

ἐμπορευόμενοι μετ' αὐτῶν τῶν Καλβινιστῶν καὶ Ἀγγλων, καὶ στέλλοντες πλοῖα εἰς τὸν Στρυμόνα ποταμὸν νὰ φορτώνωσι πραγματείας. Οἱ δὲ Λατῖνοι, νομίζοντες ἑαυτοὺς πάντοτε εὐγενεῖς, καὶ μὴ ἀνατραφέντες εἰς ἐμπορικὴν ζωὴν, δὲν κατεδέχοντο νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ κερδήσωσι, καὶ οὕτω ἔμειναν μέχρι τέλους δυστυχεῖς καὶ πτωχοί.

Ἡ τελευταία κατὰ τῆς Χίου ἀπόπειρα ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαίων ἔγινε τὸ 1694. Οἱ Βενετοί, ὑπὸ τὸν Ζήνωνα, ἔφθασαν ἐμπροσθεν τῆς Χίου τὴν 7ην Σεπτεμβρίου, 10,000 πεζοὺς, καὶ 400 ἵππεῖς ἔχοντες εἰς τὰ πλοῖά των. Τὴν 8ην ἀπέβησαν εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς ἀγίας Ἑλένης, καὶ μετὰ δέκα περίπου ἡμέρας, ἀποῦ πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, παρέδωκαν οἱ Τούρκοι τὸ φρούριον, ἀφήσαντες μὲν ὅλα τὰ κανόνια καὶ ἄλλα ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν, αὐτοὶ δὲ μετακομισθέντες ἐνοπλοὶ εἰς τὸν ἀπαντικρὺ Τσεσμέν, τὸν ἀριθμὸν ἐξακισχίλιοι μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων. Ἀλλ' οἱ Γραικοὶ κάτοικοι τῆς νήσου ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ταύτην ἀλλαγὴν τῶν κρατούντων· διότι οἱ Βενετοὶ ἐκλείσαν ὅλας τὰς ἐκκλησίας των, ἐδήμυσαν πολλῶν τὰ ὑπάρχοντα, καὶ καθ' ἡμέραν παντὶ τρόπῳ ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς κάμωσι Καθολικοὺς, ἕως οὗ μετεκυρίευσαν οἱ Τούρκοι τὴν Χίον, κακὴν κακῶς ἐξώσαντες τοὺς Βενετοὺς.

Καὶ πρὶν ἔτι γνωρισθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου, ἐστάλην στόλος ἐκ πεντήκοντα πλοίων, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀσάν Μεζομόρτον. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅτε ἀνεφάνησαν μακρόθεν τὰ ὅρη τῆς Χίου, τὸ φρούριον παρεδίδοτο, οἱ Τούρκοι εἰσέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ὅπου ἤθελον ἴσως κτυπήσιν αὐτοὺς οἱ Βενετοί, ἂν οἱ ἐν Σμύρνῃ πρόξενοι τῆς Γαλλίας, Ὁλλανδίας, καὶ Ἀγγλίας, δὲν κατέπειθον αὐτοὺς νὰ λείψωσιν ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, τὴν τόσον ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ἐγκατοικοῦντας Χριστιανοὺς. Ἀποῦ δ' ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πέρταν ἡ ἄλωσις τοῦ φρουρίου, παροργισθεῖς ὁ Σουλτάνος Ἀχμέτης ἐπρόσταξε νὰ συναχθῶσι πανταχόθεν στρατεύματα πρὸς ἀνακυρίευσιν τῆς Χίου. Ἐστειλε δὲ καὶ τεσσαράκοντα τέσσαρα πλοῖα, ἑξ ὧν ἕκαστον περιεῖχε πεντακοσίους ναύτας καὶ στρατιώτας, ἡ δὲ ναυαρχίς ἐπτακοσίους. Ἐκτὸς τοῦ ναυαρχῶντος Μεζεμόρτου, ἀρχηγοὶ τῆς ἐστρατείας ταύτης ἦσαν ὁ Πασσᾶς Μισσερογλῆς, καὶ ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς. Ἀποῦ δὲ καιρὸν τινα διέτριψαν ἐν Σμύρνῃ ἐτοιμαζόμενοι, ἔφθασαν τέλος ἐμπροσθεν τῆς Χίου τὴν 8ην Φεβρουαρίου, 1695. Τρομερὰ ναυμαχία ἠκολούθησε τὴν 9ην, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν δις χίλιοι ἐκ μέρους τῶν Βενετῶν, καὶ ἄλλοι τόσοι ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, καὶ ἐκάησαν ἡ ἐκυριεύθησαν ἴσα σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν πλοῖα ἀπ' ἑκάστου μέρους, ἀπέθανον δὲ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν· κἀνεῖς ὅμως δὲν ἐνίκησεν· ὤθεν τὴν 19ην, ἀποῦ οἱ Τούρκοι παρέλαβον ἄλλους ἀκμαίους στρατιώτας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, συνεκροτήθη δευτέρᾳ ναυμαχία, ἥτις διήρκεσε πέντε ἡμέρας, πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Βενετοὺς προξενήσα.

σα. Κατὰ συνέπειαν τῆς ἥτης ταύτης, συμβουλίου γενομένου, ἀπεφάσισαν οἱ Βενετοὶ ν' ἀφήσωσι τὴν νῆσον· ὑπὸ τόσου δὲ τρόμου ἐκυριεύθησαν, ὥστε ἔφυγον τὴν νύκτα τῆς ἐπαύριον (21ης Φεβρουαρίου), ἀφήσαντες τεσσαράκοντα κανόνια ἐπὶ τῶν τειχῶν, πλοιάριά τινα φορτωμένα εἰς τὸν λιμένα, καὶ πολλὰς τοῦ πολέμου ἀποσκευάς. Δὲν ἠμέλησαν μ' ὅλον τοῦτο, πρὶν σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, νὰ γυμνώσωσιν ὅλας τὰς Γραικικὰς ἐκκλησίας, καὶ ν' ἀρπάσωσιν ὅλα τὰ πολυτιμότερα αὐτῶν ἱερὰ σκεύη. Φοβηθέντες καὶ οἱ Καθολικοὶ κάτοικοι τῆς Χίου τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων, (διότι αὐτοὶ εἶχον προσκαλέσειν τοὺς Βενετοὺς), ἀνεχώρησαν ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα οἰκογενεῖας εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔμειναν δὲ ὀλίγιστοι μόνον εἰς τὴν Χίον.

Ἀποῦ ἀνεχώρησαν οἱ Βενετοὶ, ἔλαβον τὴν φρόνησιν οἱ Γραικοὶ τῆς Χίου ἄρχοντες νὰ εἰδοποιήσωσι τὴν αὐτὴν νύκτα τὸν Μεζομόρτον, ὅτι ἔφυγον οἱ κατακτηταὶ τῆς νήσου, καὶ ὅτι ἡ Χίος εὐρισκομένη εἰς ἀναρχίαν ἐπρόσμενε μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοὺς παλαιοὺς τῆς κυριαρχίας. Μεθ' ἱκανὰς προφυλάξεις ἐμβάντες οἱ νικηφόροι Τούρκοι εἰς τὸν λιμένα, ἐκρέμασαν τέσσαρας τῶν προϋχόντων Λατίνων, καὶ ἅπαντας κατεταπείνωσαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γραικοὶ δὲν ἔμειναν ὅλως ἀνεπηρέαστοι. Ὑπάρχει νόμος εἰς τὸν Τουρκικὸν κώδικα λέγων, ὅτι ὁποιαδήποτε χώρα ἤθελε μείνειν τρεῖς ἡμέρας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ νὰ δημεύεται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Σουλτάνου καθὼς τόπος δορίκτητος, ἐκτὸς ἐὰν οἱ κάτοικοι ἐξαγοράσωσι τὰ κτήματά των. Ἡ Χίος εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἐξετιμῆθη 1500 πονγγία· ἀλλ' οἱ Χῖοι παραστήσαντες εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν παλαιὰν αὐτῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν πίστιν, καὶ ὅτι αἵτιοι ὄλων τῶν γενομένων ὑπῆρξαν οἱ Λατῖνοι, εὐρόντες δὲ κατ' εὐτυχίαν καὶ ὑπερασπιστὰς τὸν Χουσεῖν Πασσᾶν, Βεζίρην κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀναγορευθέντα, καὶ τὸν μέγα δυνάμενον Διερχμενῶν Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον, κατωρθώσαν πεντηκόσια μόνον πονγγία πληρώσαντες ν' ἀπολαύσωσι πάλιν παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὅλα τὰ προνόμια, τὰ ὅποια τοὺς εἶχε χαρίσειν ὁ ἐνδοξος Σολεῦμάνης, τὸ 1566.

Μετὰ τὴν ἐξωσιν τῶν Βενετῶν ἐξησεν ἡ Χίος εὐδαιμονοῦσα καὶ προσδεύουσα ὑπὸ τὸ Τουρκικὸν σκῆπτρον μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, δύο μόνον μικρῶν ταραχῶν ἐξαιρουμένων, τῆς μὲν κατὰ τὸ 1718, τῆς δὲ κατὰ τὸ 1770. Εἰς τὴν πρώτην, ἐπειδὴ ἠναντιώθησαν οἱ Δεπουτάτοι εἰς τὸν Πασσᾶν ζητήσαντα νὰ ἀθετήσῃ συνθήκην τινὰ ἐγγώριον ἐναντίον τῶν προνομίων, ἐστάλησαν σιδηροδέσμοι εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, ὅπου ὁ Σουλτάνος εὐδόκησε νὰ τοὺς χάρισῃ τὴν ζωὴν· ἐκτοτε ἀντὶ Δεπουτάτων ἔλαβον τὸ ὄνομα Δημογέροντες. Εἰς τὴν δευτέραν ἠναγκάσθησαν οἱ Χῖοι νὰ δώσωσιν ὁμηρα εἰς τοὺς Τούρκους, νομίσαντας ὅτι ἦσαν συνεννοημένοι μετὰ τοῦ Ρώσου Ὀρλόφ, ὅταν ἐνυρπόλησεν εἰς τὸν ἀντικρὺ τῆς Χίου Τσεσμέν τὸν Ὄσωμανικὸν στόλον.

Ἐνταῦθα τελειόνομεν τὴν σύντομον ταύτην ἐπιτομὴν,

παρалаίποντες ὡς πασίγνωστα τὰ Ἐλιβερά συμβάντα τοῦ 1822, καὶ τὰ ἔκτοτε γινόμενα.

Πρὸς βοήθειαν τῆς μνήμης ἐπισυνάπτουμεν τὴν χρονολογικὴν ἀνακεφαλαίωσιν ταύτην.

Ἡ Χίος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Τσαχᾶ, καὶ πάλιν ἐλευθεροῦται	1093
Καταπορθεῖται ὑπὸ τοῦ Δομινίκου Μικέλη	1124
Κρατεῖται ἀλίγους μῆνας ὑπὸ τῶν Βενετῶν	1171
Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὑποτάσσεται καὶ ἡ Χίος εἰς τοὺς Βενετούς	1204
Ἐπανερχεται ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τοὺς Γραικοὺς, (καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ Χίος)	1261
Ὁ Ζαχαρίας Βενεδέτος διορίζεται ἀρχὸν τῆς Χίου	1298
Οἱ διάδοχοι τοῦ Βενεδέτου διώκονται ἀπὸ τὴν Χίον ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου	1329
Οἱ Γενουήσιοι κυριεύουσι τὴν Χίον	1346
Αἱ κῶμαι τῆς Χίου κατακαίονται ὑπὸ τοῦ πλοῖον τοῦ Παϊαζήτου	1391
Οἱ Βενετοὶ πολιορκοῦσι τὴν Χίον	1431
Ἡ Χίος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Παῦλ Πασσᾶ	1566
Προσβολὴ τῶν Φλωρεντίνων κατὰ τῆς Χίου	1599
Οἱ Βενετοὶ κυριεύουσι τὴν Χίον	1694
Οἱ Βενετοὶ διώκονται ἐκ τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Τούρκων	1695
Καταστροφὴ τῆς Χίου	1822

ΠΕΡΙ ΚΟΛΑΚΕΙΑΣ.

Ἡ ΜΕΝ κολακεία δύναται νὰ ὑποληφθῇ, ὅτι εἶναι ὁμιλία ἄτιμος, ἀλλὰ συμφέρουσα πρὸς τὸν κολακεύοντα. Ὁ δὲ κολαξ τοιοῦτος, ὥστε πορευόμενος μετὰ τὸν φίλον τοῦ λέγει πρὸς αὐτὸν, Στοχάζεσαι ὅτι σὲ παρατηροῦσιν οἱ ἄνθρωποι; τοῦτο εἰς κἀνένα ἀπὸ τῶν πολιτῶν δὲν γίνεται εἰμὴ εἰς σέ· χθές σὲ ἐπῆνουν εἰς τὴν στοᾶν, διότι, ἐνῶ ἐκάθηντο ἐκεῖ ὑπὲρ τούς τριάκοντα, καὶ συνέπεσε λόγος, Ποῖος νὰ ᾔῃ ὁ ἀρίστος τῶν πολιτῶν, ὅλοι ἀπὸ σέ ἤρχισαν, καὶ εἰς σέ ἐτελείωσαν· καὶ ἄλλα τοιαῦτα λέγει. Ὅταν δὲ τύχῃ νὰ πέσῃ τίποτε βράμμιον εἰς τοῦ φίλου τὸ φόρεμα, ἢ ἄχυρον ἀπὸ τὸν ἄνεμον εἰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, τὸ ἐκβάλλει ὁ κολαξ, καὶ γελάσας λέγει, Βλέπεις, ὅτι δύο ἡμέρας δὲν σ' ἐντάμωσα, καὶ ἐγένετο τὸ γένειόν σου ἀπὸ τρίχας λευκάς, ἂν καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν σου ἔχῃς ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὴν τρίχα μελαιναν. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ φίλος τί, ὁ κολαξ προστάσσει τοὺς ἄλλους νὰ σιωπῶσιν· ὅταν δὲ ἀκούῃ, τὸν ἐπαινεῖ, καὶ ὅταν παύσῃ ὁμιλῶν, τὸν χειροκροτεῖ, λέγων, Εὖγε! Ἄν δὲ ἀστείωσῃ μετὰ τρόπον ἄχαριν, αὐτὸς κυριεύεται ἀπὸ γέλωτα, καὶ ἐμφράττει τὸ στόμα μετὰ τὸ φόρεμά του, ὡς μὴ δυναμένος τάχα νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν γέλωτα. Καὶ καθ' ὁδὸν προστάσσει τοὺς ἀπαντῶντας νὰ σταθῶσιν ἕως οὗ διαβῇ ἐκεῖνος. Ἄγοράζει δὲ καὶ μῆλα καὶ ἀπιδία, καὶ φέρων τὰ διδίδει εἰς τὰ παιδία, βλέποντος ἐκείνου, καὶ ἔπειτα φιλεῖ αὐτὰ, λέγων, Καλοῦ πατρὸς νεώττια (πουλάκια)· καὶ ὅταν ὁ φίλος ἀγοράξῃ, παρόντος ἐκείνου, ὑποδήματα, λέγει ὁ κολαξ, ὅτι τὸ ποδάριον εἶναι συμμετρώτερον τοῦ υποδήματος. Ὅταν δὲ πορεύηται πρὸς τινα φίλον διὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, προτρέχει αὐτὸς, καὶ λέγει, Πρὸς σέ ἐρχεσθαι καὶ ἐπιστρέφω λέγει πρὸς αὐτὸν, Ἐδῶκα τὴν εἰδήσιν· εἴτι δὲ εἶναι καλὸς νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὰ τῆς γυναικείας ἀγορᾶς χωρὶς ν' ἀναπνεύσῃ. Καὶ ἀπὸ τούτων συνευωχούμενος πρῶτος ἐπαινεῖ τὸν ὄντα καὶ καθήμενος πλησίον τοῦ φίλου, λέγει, Πολλὰ ἀνορέκτως τρώγεις· καὶ λαβὼν μερίδα ἐκ τῆς τραπέζης, προσ-

φέρει πρὸς αὐτὸν, λέγων, Τοῦτο εἶναι πολλὰ καλὸν βέλαιον πρὸς τούτοις τὸν ἐρωτᾷ, μήπως κρούνει, καὶ ἂν θέλῃ νὰ βάλῃ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπανωφόρεμά του, καὶ πρὸς τούτοις τὸν περισκεπάζει. Ταῦτα δὲ λέγων, πλησιάζει καὶ εἰς τὸ ὠτίον τοῦ καὶ τοῦ ψιθυρίζει, καὶ ἀτενίζων πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἄλλους. Εἰς δὲ τὸ θέατρον λαμβάνει ἀπὸ τὸν δοῦλον τὰ στρώματα, καὶ τὰ ὑποστρώνει αὐτός. Βεβαιώνει δὲ καὶ ὅτι ἡ οἰκία εἶναι μετὰ καλὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὠκοδομημένη, καὶ ὁ ἀγρὸς καλῶς γεωργημένος, καὶ ἡ εἰκὼν ὁμοία τοῦ πρωτοτύπου· καὶ εἰς ἓνα λόγον, δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ τὸν κολακα, ὅτι καὶ λέγει, καὶ πράττει ὅλα ἐκεῖνα, μετὰ ὅποια στοχάζεται ὅτι θέλει εὐχαριστήσῃν. --ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ.

ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΜΟΣ ΤΩΝ ΘΗΡΙΩΝ.

ΠΡΟ τρισχιλίων χρόνων ἀγγελῶν ἐπλανῶντο τὰ ἀγριώτατα τῶν θηρίων, ὅποια οἱ λέοντες, αἱ ἄρκτοι, αἱ θύαι, οἱ πάνθηρες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ ῥινοκέρωτες, κτλ. Ἀλλὰ μέρος μὲν διὰ τῆς ἐπιτηδεϊότητος καὶ πανουργίας, μέρος δὲ διὰ τῆς ῥιποκινδύνου τολμῆς, κατάρθωσεν ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ μόνον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν νὰ ὀλιγοστεύσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον νὰ συνωδίσῃ εἰς ἀπροσίτους σχεδὸν ἐρήμους. Ὅμοιος δ' ἀπεμάκρυνε βαθυμῶν καὶ τὰ φοβερά κήτη ἀπὸ τοὺς αἰγιαλοὺς ὅπου συχνάζει. Διὰ τοῦτο πούποτε τῆς Μεσογείου δὲν φαίνονται πλέον φάλαινα, ἐνῶ ἄλλοτε ἡγρέοντο καὶ εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν τῆς Γασκονίας τόσαι, ὥστε οἱ τοῦ τόπου αὐτοῦ ἀλιεῖς κάτοικοι καὶ τοὺς ἀγροὺς περιέφρατον μετὰ τερατῶν αὐτῶν ὅσα.

Αἰτία δὲ τῆς γενικῆς ταύτης φθορᾶς δὲν ὑπῆρξε μόνον τῶν λαῶν ἡ κυνηγεσία, ἀλλὰ συνήργησαν μᾶλλον εἰς τοῦτο καὶ οἱ τῶν θηρίων ἀγῶνες, οἱ ὅποιοι τόσον ἥδυνον τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίους. Τῶνόντι, ἀπίστευτος σχεδὸν φαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευομένων εἴτε ἐπὶ δημοσίων ἐορτῶν, εἴτε εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μανθάνομεν, ὅτι ὁ μὲν Μέτελλος μετὰ τὴν κατὰ τὴν τῆς Μακεδονίας ἐφερεν εἰς Ῥώμην ὡς 150 ἐλέφαντας, οἵτινες κατετοξέυθησαν ἔπειτα εἰς τὸ ἀμφιθέατρον, ὅπου τοὺς ἐβάλον νὰ μάχωνται· ὁ δὲ Πτολεμαῖος, ἐορτὴν τελῶν πρὸς τιμὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σωτῆρος, καὶ μιμούμενος τοῦ Διονύσου τὸν ἱακχὸν θρίαμβον, παρέστησεν ἐλάφους, βουβάλους, στρουθοὺς, ὄρνυρας, καμήλους, πρόβατα τῆς Αἰθιοπίας, λεοπαράλεις, πάνθηρας, ἄρκτους, καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας.

Οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες, οἱ ὅποιοι καταρχὰς συνεστήθησαν διὰ πολιτικούς σκοποὺς, μετεβλήθησαν ἔπειτα εἰς ἐπίδειξιν ματαίας καὶ γελοιώδους πολυτελείας. Ὅθεν ὁ μὲν Πομπήιος, ἐγκαινιάζων τὸ θέατρον αὐτοῦ, μετὰ πολλῶν ἄλλων θηρίων ἐδείξεν εἰς τὸν δῆμον 400 πάνθηρας καὶ 500 λέοντας, ὁ δ' Ἀντώνιος περὶ τρεῖς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἔχων λέοντας εἰς τὴν ἁμάξαν ἐξευγμένους· καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτὸς προσέφερε 400 λέοντας, καὶ προσέτετεσσαράκοντα ἐλέφαντας συναθροίσας ἐβάλεν αὐτοὺς εἰς μάχην πρῶτον μετὰ πεζοὺς, ἔπειτα δὲ καὶ μετὰ ἵππους. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκέρυζαν τὸν αἰῶνα μανιωδὴ πόλεμον καὶ κατὰ τῶν ἐνύδρων ζώων, διότι 36